

مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

روند تغییرات ارزش ها و نگرش های ایرانیان بازنشسته برگرفته از گزارش های کشوری موج های سه گانه پیمایش «ارزش ها و نگرش های ایرانیان»

۲۲

گروه رفاه و تامین اجتماعی
مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا
«نهاد پژوهشی صندوق بازنشستگی کشوری»

۱۳۹۶

«به نام آنکه جان را فکرت آموخت»

مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

روند تغییرات ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان بازنشسته

برگرفته از گزارش‌های موج‌های سه‌گانه پیمایش

«ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان»

تهیه کننده: نسرين قوامی

ناظر علمی: رضا میرزا ابراهیمی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۶

شماره مسلسل: ۲۲

کد گزارش: ۹۶۲۰۹۰۰۱۰

تاریخ انتشار: ۱۳۹۶/۱۱/۰۸

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر برای مؤسسه راهبردهای بازنشستگی صبا محفوظ است.

یافته‌های منتخب

- مقایسه وضعیت میزان رضایت بازنشستگان در ابعاد پنج‌گانه طی سال‌های ۸۲ تا ۹۴ نشان می‌دهد، ابراز رضایت در حد زیاد و خیلی زیاد در خصوص وضعیت مالی و اوضاع اقتصادی جامعه، اگرچه در کل در سطح پایین‌تری قرار دارد، اما طی این ۱۲ سال افزایش یافته است. در خصوص وضعیت مسکن این میزان چندان تفاوت نکرده است. ابراز رضایت بالای بازنشستگان نسبت به وضع سلامتی، شهر یا روستای محل زندگی و اوضاع سیاسی کاهش زیادی داشته است.
- احساس خوشبختی، علی‌رغم این که میزان رضایت کل جمعیت در سال ۹۴ نسبت ۸۲ کاهش داشته، اما این میزان در خصوص بازنشستگان کمی افزایش یافته است.
- در خصوص پنداشت از عدالت اجتماعی اگرچه در مجموع اغلب بازنشستگان همچون کل جمعیت در هر سه دوره با عدم وجود عدالت اجتماعی ابراز موافقت کرده‌اند، اما این میزان در سال ۹۴ نسبت به سال‌های پیش از خود کاهش در خور توجهی نشان می‌دهد.
- اغلب بازنشستگان همچون کل جمعیت با وجود عدالت سیاسی در هر سه دوره سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ ابراز مخالفت کرده‌اند. میزان مخالفت با وجود عدالت سیاسی در سال ۸۲ افزایش داشته اما در سال ۹۴ نسبت به سال‌های پیش از آن کاهش یافته است.
- پنداشت بازنشستگان وجود از عدالت قضایی در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ افزایش، اما در مقایسه با سال ۷۹ کاهش یافته است.
- پنداشت بازنشستگان از وجود عدالت قومی در سال ۹۴ نسبت به سال ۷۹ تقریباً نصف شده و به شدت کاهش یافته است. اختلاف نظر بازنشستگان نسبت به کل جامعه در اعتقاد به وجود عدالت قومی که سال ۸۲ قابل مشاهده بود، در سال ۹۴ کاهش پیدا کرده و نگرش بازنشستگان به کل جامعه نزدیک شده است.
- میزان پیگیری اخبار سیاسی کشور توسط بازنشستگان در سال‌های ۸۲ و ۹۴ نسبت به سال ۷۹ افزایش یافته و طی این سال‌ها فاصله علاقه سیاسی بازنشستگان نسبت به کل جمعیت نیز افزایش یافته است.
- میزان مشارکت بازنشستگان در دو انتخابات پیشین ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی در سال ۹۴ هم نسبت به سال ۸۲ و هم در مقایسه با کل جمعیت بیشتر بوده است.
- در خصوص احتمال مشارکت در انتخابات بعدی احتمال مشارکت بازنشستگان در انتخابات بعدی ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی سال ۹۴ افزایش زیادی نسبت به ۸۲ داشته است.
- میزان موافقت بازنشستگان در خصوص اهمیت رأی و نظر مردم برای حکومت در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ کاهش یافته است؛ البته میزان مخالف با این جمله نیز طی این دوره کاهش یافته و به این ترتیب نسبت تردید در این خصوص افزایش یافته و بیش از دو برابر شده است.
- در خصوص ترس مردم از انتقاد از حکومت هم میزان موافقت و هم میزان مخالفت در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ کاهش یافته و بیش از دو برابر تردید نسبت به آن افزایش یافته است.
- نگرش منفی بازنشستگان در خصوص وجود امنیت در هر سه بعد سیاسی، اخلاقی و اقتصاد طی سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ به مرور تا حدودی کاهش یافته و در مقابل نگرش به وجود امنیت در سطح «متوسط» در این ابعاد افزایش یافته است.
- طی سال‌های ۸۲ تا ۹۴ اعتماد بیشتری نسبت به رسانه‌های رسمی داخلی ابراز شده است؛ و اعتماد به تلویزیون‌های ماهواره‌ای و اینترنت کاهش یافته است.
- ارزیابی بازنشستگان در خصوص ویژگی‌هایی اخلاقی، همچون کل جمعیت، در هر سه دوره مبتنی بر رواج بیشتر ویژگی‌های منفی اخلاقی و رواج کمتر ویژگی مثبت اخلاقی است.
- اکثر بازنشستگان در خصوص «میزان افتخار به ایرانی بودن خود»، در همه دوره‌ها، آن را در حد بالایی ارزیابی کرده‌اند. با این حال این میزان در سال ۹۴ نسبت به سال‌های پیش از آن کاهش یافته است.
- دسترسی ایرانیان بازنشسته به اینترنت در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ بیش از دو برابر شده است. اما هم‌چنان در مقایسه با جمعیت کل این میزان کمتر از نصف است.

مقدمه

گزارش پیش رو، بخش دوم گزارش «سیمای بازنشستگان در پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان» است که دی ماه ۱۳۹۶ بر اساس گزارش کشوری موج سوم پیمایش «ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان» تدوین شده بود. در این گزارش روند تغییرات و تحولات ارزش‌ها و نگرش‌های بازنشستگان ایرانی در طول دوره‌های مختلف بررسی می‌شود و آرا و نظرات آنان در این دوره‌ها مورد مقایسه قرار می‌گیرد.

یکی از کارکردهای مهم پژوهش‌های طولی ای همچون پیمایش‌های ارزش‌ها و نگرش‌ها، بررسی دوره‌ای تغییرات نگرش‌های افراد جامعه است. از همین رو، همان‌گونه که در مقدمه‌های گزارش‌های موج دوم و موج سوم پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان تأکید شده، در پرسشنامه هر دو موج پیمایش تلاش شده است که حتی‌المقدور ابعاد و متغیرهای دور قبلی پژوهش، مبنای طراحی پیمایش دوره بعد قرار گیرد تا بدین ترتیب امکان مقایسه نگرش‌ها و نظرات پاسخ‌گویان در گذر زمان فراهم شود.

در این گزارش برای بررسی روند تغییرات نگرش‌های بازنشستگان از اطلاعات سه گزارش کشوری ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، که دربرگیرنده‌ی داده‌های سه پیمایش ملی در سال‌های ۱۳۷۹، ۱۳۸۲ و ۱۳۹۴ است، استفاده شده است. مبنای تقسیم‌بندی ابعاد و متغیرهای این گزارش، موج سوم ارزش‌های و نگرش‌های ایرانیان بوده و متغیرهای مشابه از بخش‌های مختلف گزارش‌های پیشین با آن‌ها مورد مقایسه قرار گرفته‌اند.

ابعاد و متغیرهای منتخب این گزارش که تنها «از منظر بازنشستگان»، و در مقایسه با کل جامعه، مورد مطالعه قرار گرفته است، دربرگیرنده وضعیت رضایت‌مندی، پنداشت از عدالت و نابرابری، ارزش‌های بنیادین، نگرش به حال و آینده، نگرش در حوزه سیاست، نگرش در حوزه امنیت، اعتماد، ارزیابی اخلاقی، هنجار وفاداری، هویت، مصرف کالاهای فرهنگی، فراغت و سفر و ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی است.

البته در برخی متغیرها، به دلیل تفاوت در نوع پرسش یا گزینه‌های پاسخ، امکان مقایسه به طور کامل وجود نداشته، اما تلاش شده است، مقایسه تقریبی در این حوزه‌ها صورت گیرد.^۲ در این گزارش نیز، همچون گزارش «سیمای بازنشستگان در پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان»، طیف‌های پنج‌قسمتی و هفت‌قسمتی (اصلاً/خیلی کم تا خیلی زیاد/ کاملاً یا کاملاً مخالفم تا کاملاً موافقم) در طیف‌های سه‌بخشی تجمیع و دسته‌بندی شده‌اند.^۳

منابع:

- دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی با همکاری مرکز ملی رصد اجتماعی وزارت کشور (۱۳۹۵): پیمایش ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، موج سوم، گزارش کشوری / مدیر علمی طرح: محمدرضا جوادی یگانه، مدیر اجرایی طرح: غلامرضا غفاری؛ مشاور طرح: محسن گودرزی؛ ناظر علمی طرح: محمدمبین قانعی‌راد؛ پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
- دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۲): یافته‌های پیمایش در ۲۸ استان کشور، ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، موج دوم، ویرایش اول؛ دفتر انتشارات طرح‌های ملی
- دفتر طرح‌های ملی وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی (۱۳۸۰): یافته‌های پیمایش در ۲۸ استان کشور، ارزش‌ها و نگرش‌های ایرانیان، ویرایش اول؛ دفتر انتشارات طرح پیمایش ملی ارزش‌ها و نگرش‌ها

۱. Longitudinal Research

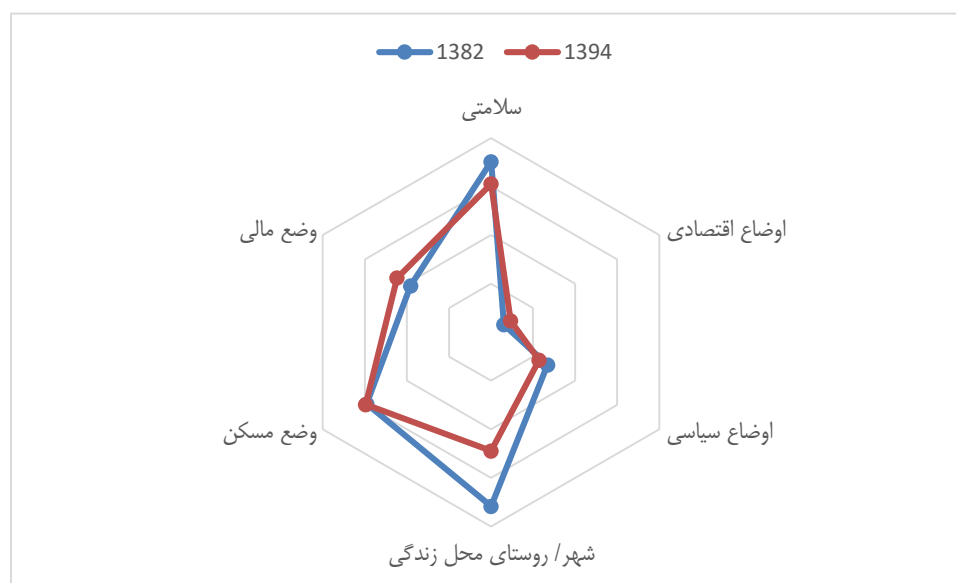
^۲. به عنوان مثال گاه تفاوت در پرسش به گونه‌ای بوده که نسبت پاسخ‌ها را در دوره‌های مختلف متفاوت کرده است؛ از نمونه‌های این گونه پرسش‌ها می‌توان به استفاده از رسانه یا چگونگی گذران وقت با افراد و گروه‌های مختلف اشاره کرد که در یک سال هرکدام از موارد به طور مستقل با گزینه‌های «بلی - خیر» مورد پرسش قرار گرفته و در سال دیگر در قالب بیشترین میزان استفاده یا گذران وقت مطرح شده است که حاصل جمع مقادیر آن ۱۰۰ بوده است.

^۳. «اصلاً» و «کاملاً» در سال ۷۹ جزء گزینه‌های پاسخ برخی پرسش‌ها بوده‌اند که برای امکان مقایسه بیشتر، در جداول حاوی آن‌ها، مقادیر «اصلاً» با «خیلی کم» و «کم» و مقادیر «کاملاً» با «زیاد» و «خیلی زیاد» تجمیع شده‌اند.

رضایت‌مندی

ابعاد مورد توجه وضعیت رضایت‌مندی در گزارش پیش رو شامل وضع سلامت، وضع مالی، وضع مسکن، شهر/ روستای محل زندگی، اوضاع سیاسی و اوضاع اقتصادی بوده که در گزارش موج اول (۱۳۷۹) تنها در دو بعد اول اشتراک وجود داشته است. مقایسه وضعیت میزان رضایت بازنشستگان در ابعاد پنج‌گانه طی سال‌های ۸۲ تا ۹۴ نشان می‌دهد، ابراز رضایت در حد زیاد و خیلی زیاد در خصوص وضعیت مالی و اوضاع اقتصادی جامعه، اگرچه در کل در سطح پایین‌تری قرار دارد، اما طی این ۱۲ سال افزایش یافته است. در خصوص وضعیت مسکن این میزان چندان تفاوت نکرده است. ابراز رضایت بالای بازنشستگان نسبت به وضع سلامتی، شهر یا روستای محل زندگی و اوضاع سیاسی کاهش زیادی داشته است.

نمودار ۱- مقایسه ابعاد مختلف رضایت‌مندی بازنشستگان در سال‌های ۸۲ و ۹۴

رضایت از وضع سلامتی

رضایت بازنشستگان در خصوص وضع سلامت‌شان طی سال‌های ۷۹ تا ۸۲ افزایش چشم‌گیری داشته اما در سال ۹۴ مجدداً با کاهش زیاد روبرو شده است. فاصله میزان رضایت بازنشستگان نسبت به کل جامعه در سال ۹۴ بیشتر از سال ۸۲ و کم‌تر از سال ۷۹ بوده است.

جدول شماره ۱- رضایت ایرانیان بازنشسته از وضع سلامت

نگرش	خیلی کم و کم/ ناراضی			تا حدودی/ بینابین			زیاد و خیلی زیاد/ راضی		
	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
متغیر	۲۸,۳	۱۱	۱۳,۴	۱۴,۴	۱۸,۸	۲۵,۵	۵۷,۳	۷۰,۲	۶۱,۱
بازنشسته	۲۸,۳	۱۱	۱۳,۴	۱۴,۴	۱۸,۸	۲۵,۵	۵۷,۳	۷۰,۲	۶۱,۱
کل	۱۳,۴	۷,۱	۶,۶	۱۰,۷	۱۱,۸	۱۷,۴	۷۵,۹	۸۱	۷۴,۴

رضایت از وضع مالی

رضایت از وضع مالی در سال ۷۹ با پرسش در خصوص رضایت از امکانات رفاهی مورد سنجش قرار گرفته است. رضایت بازنشستگان از وضع مالی‌شان طی سال‌های ۸۲ تا ۹۴ افزایش داشته و در عین حال میزان رضایت بازنشستگان نسبت به کل جمعیت که در سال‌های ۷۹ و ۸۴ کم‌تر بوده، در سال ۹۴ نسبت به کل افزایش یافته است.

جدول شماره ۲- رضایت ایرانیان بازنشسته از وضع مالی

زیاد و خیلی زیاد/راضی			تا حدودی/ بینابین			خیلی کم و کم/ ناراضی			نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	متغیر
۴۴,۷	۳۸,۲	۴۷,۸	۳۷,۴	۴۳,۶	۲۵,۹	۱۷,۸	۲۸,۲	۲۶,۳	بازنشسته
۴۲,۲	۴۴,۳	۵۷,۴	۳۷,۴	۳۶,۳	۲۱,۶	۱۹,۲	۱۹,۴	۲۱,۱	کل

رضایت از وضع مسکن

میزان ابراز رضایت بازنشستگان از وضع مسکن طی سال‌های ۸۲ تا ۹۴ تغییر چندانی نکرده است اما همچون سال ۸۴ نسبت به کل جمعیت بیشتر بوده و فاصله نسبت به کل نیز افزایش یافته است.

جدول شماره ۳- رضایت ایرانیان بازنشسته از وضع مسکن

زیاد و خیلی زیاد/راضی		تا حدودی/ بینابین		خیلی کم و کم/ ناراضی		نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	متغیر
۵۹,۶	۵۹,۱	۲۸,۳	۲۲,۱	۱۲,۱	۱۸,۸	بازنشسته
۵۰,۶	۵۴,۱	۲۸,۱	۱۹,۱	۱۹,۶	۲۶,۸	کل

رضایت از شهر/ روستای محل زندگی

رضایت بازنشستگان در خصوص شهر/ روستای محل زندگی‌شان در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲، همچون کل جمعیت، کاهش چشم‌گیری داشته است.

جدول شماره ۴- رضایت ایرانیان بازنشسته از شهر/ روستای محل زندگی

زیاد و خیلی زیاد/راضی		تا حدودی/ بینابین		خیلی کم و کم/ ناراضی		نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	متغیر
۴۸,۹	۷۱,۷	۳۳,۹	۱۱,۱	۱۷,۱	۱۷,۲	بازنشسته
۴۴,۹	۷۲,۴	۳۷,۲	۱۳,۳	۱۶,۸	۱۴,۳	کل

رضایت از اوضاع سیاسی

در خصوص رضایت از اوضاع سیاسی اغلب پاسخ‌گویان رضایت در سطح متوسط یا تا حدودی را انتخاب کرده‌اند و ابراز رضایت در سطح زیاد و خیلی زیاد با وجود این که در سطح کل جمعیت افزایش داشته اما درباره بازنشستگان این رضایت کاهش یافته است.

جدول شماره ۵- رضایت ایرانیان بازنشسته از اوضاع سیاسی

زیاد و خیلی زیاد		تا حدودی/ متوسط		خیلی کم و کم		نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	متغیر
۲۲,۹	۲۶,۹	۵۴,۱	۴۴,۴	۲۳	۲۸,۸	بازنشسته
۱۹,۶	۱۵,۴	۵۲,۳	۴۷,۲	۲۶,۵	۳۷,۳	کل

رضایت از اوضاع اقتصادی

نارضایتی بازنشستگان از اوضاع اقتصادی همچون کل جمعیت بسیار بالا بوده و نسبت بسیار پایینی از جمعیت نسبت به اوضاع اقتصادی رضایت در سطح زیاد و خیلی زیاد ابراز کرده‌اند. البته رضایت بازنشستگان از اوضاع اقتصادی در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ افزایش داشته است.

جدول شماره ۶- رضایت ایرانیان بازنشسته از اوضاع اقتصادی

زیاد و خیلی زیاد		تا حدودی / متوسط		خیلی کم و کم		نگرش متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۹,۳	۶,۱	۳۵,۶	۲۹,۶	۵۵,۱	۶۴,۲	بازنشسته
۶,۵	۴,۵	۳۵	۲۵	۵۷,۳	۷۰,۵	کل

ارزش‌های بنیادین

احساس خوشبختی

در خصوص احساس خوشبختی، علی‌رغم این که میزان رضایت کل جمعیت در سال ۹۴ نسبت ۸۲ کاهش داشته، اما این میزان در خصوص بازنشستگان کمی افزایش یافته است.

جدول شماره ۷- احساس خوشبختی ایرانیان بازنشسته

زیاد و خیلی زیاد		تا حدودی / متوسط		خیلی کم و کم		نگرش متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۴۹,۸	۴۲,۵	۳۷,۲	۴۳,۶	۱۳,۱	۱۴	بازنشسته
۴۶,۸	۴۹,۷	۴۱,۸	۲۸,۱	۱۱	۱۲,۱	کل

پنداشت از عدالت و نابرابری

عوامل فقر و تنگ‌دستی

از آن‌جا که گزینه‌های این پرسش در دو سال ۱۳۸۲ و ۱۳۹۴ کاملاً یکسان نبوده‌اند، نمی‌توان تغییرات نگرش‌ها را بین این دو به طور کامل مقایسه کرد. تنها در خصوص گزینه‌هایی که در هر دو دوره به طور مشابه تکرار شده‌اند می‌توان تا حدودی تغییرات نظرات را مورد بررسی قرار داد. گزینه‌های مشترک در سال‌های ۸۲ و ۹۴ «تنبلی خود فرد»، «فقر خانوادگی»، «بدشانسی» و «بی‌عدالتی در جامعه» بوده است. نکته جالب توجه در خصوص تحولات نگرش‌ها طی این دوره زمانی این است که سهم «بی‌عدالتی در جامعه» به عنوان عامل فقر و تنگ‌دستی تقریباً نصف و «تنبلی خود فرد» و «فقر خانوادگی» حدود دو برابر شده است. البته شاید بتوان کاهش سهم «بی‌عدالتی در جامعه» در سال ۹۴ را تا حدودی به وجود گزینه «سیاست‌های اقتصادی دولت» در سال ۹۴ مرتبط دانست که سهم قابل توجهی از نظرات را به خود اختصاص داده است.

جدول شماره ۸- عامل فقر و تنگدستی افراد فقیر در جامعه از نظر بازنشستگان

نگرش	تنبلی خود فرد		فقر خانوادگی		بدشائسی		خواست و مشیت الهی		بی‌عدالتی در جامعه		سودجویی شدید دیگران		سیاست‌های اقتصادی دولت		علت خاصی ندارد (طبیعی)	
	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲
متغیر	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲	۹۴	۸۲
بازنشسته	۱۲,۵	۲۱,۱	۴,۸	۹,۱	۱,۸	۱	-	۳,۳	۶۰,۱	۳۵,۲	-	۸,۳	-	۳۲,۲	۱,۸	-
کل	۱۰,۱	۱۸,۱	۴,۳	۱۰,۸	۲,۸	۲,۱	-	۲,۷	۵۷,۶	۳۲,۶	-	۷,۴	-	۲۱,۴	۲,۵	-

نگرش به ساخت طبقاتی جامعه و پنداشت از جایگاه طبقاتی فرد

در خصوص نگرش نسبت به ساخت طبقاتی جامعه طی سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ نظر بازنشستگان در خصوص نسبت اندک طبقه بالا تغییر چندانی نکرده است؛ اما سهم طبقه متوسط از نظر بازنشستگان در سال ۸۲ نسبت به دوره قبل و بعد خود کمتر و به همین ترتیب سهم طبقه پایین در سال ۸۲ بیشتر بوده است.

پنداشت از جایگاه طبقاتی خود فرد در سال‌های ۷۹ و ۹۴ مورد بررسی قرار گرفته است که طی این دوران نظر بازنشستگان در خصوص جایگاه طبقاتی خود، اگرچه تغییرات چندانی نداشته است، اما در سال ۹۴ سهم کم‌تری در طبقه بالا و طبقه پایین و سهم بیشتر در طبقه متوسط برای خود قائل بوده‌اند.

جدول شماره ۹- پنداشت ایرانیان بازنشسته از ساخت طبقاتی جامعه و پنداشت از جایگاه طبقاتی خود

نگرش	طبقه بالا			طبقه متوسط			طبقه پایین		
	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
متغیر	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
جامعه	۲,۴	۲,۳	۲,۳	۴۸,۳	۴۳,۲	۵۸,۸	۴۹,۳	۵۴,۵	۳۸,۹
کل	۲,۹	۲,۲	۲,۱	۵۲,۴	۵۱	۵۹,۹	۴۴,۷	۴۶,۷	۳۷,۴
خود فرد	۱,۴	-	۰,۹	۶۱,۹	-	۶۳,۸	۳۶,۸	-	۳۵,۲
کل	۱,۹	-	۱,۴	۶۷,۹	-	۶۲,۸	۳۰,۲	-	۳۵

پنداشت از عدالت اجتماعی

پنداشت از عدالت اجتماعی با دو پرسش «پایمال شدن حق افراد بدون پول و پارتی» و «نرسیدن افراد عادی متخصص و مجرب به مقامات بالا» در سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ مورد بررسی قرار گرفته است. اگرچه در مجموع اغلب بازنشستگان همچون کل جمعیت در هر سه دوره با عدم وجود عدالت اجتماعی ابراز موافقت کرده‌اند اما این میزان در سال ۹۴ نسبت به سال‌های پیش از خود کاهش در خور توجهی نشان می‌دهد.

جدول شماره ۱۰- پایمال شدن حق افراد بدون پول و پارتی از نظر بازنشستگان

نگرش	کاملاً مخالف و مخالف			نه موافق، نه مخالف / مردد			موافق و کاملاً موافق		
	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
متغیر	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
بازنشسته	۹,۹	۱۲,۳	۹,۵	۹,۵	۷,۱	۲۲,۷	۸۰,۶	۸۰,۶	۶۷,۸
کل	۱۰,۸	۹,۷	۹,۱	۷	۸,۵	۲۱,۴	۸۲,۳	۸۱,۸	۶۸,۸

جدول شماره ۱۱- نرسیدن افراد عادی متخصص و مجرب به مقامات بالا از نظر بازنشستگان و مقایسه با سایر گروه‌ها

موافق و کاملاً موافق			نه موافق، نه مخالف / مردد			کاملاً مخالف و مخالف			نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	متغیر
۳۶	۵۴,۴	۴۶,۶	۲۸,۹	۱۴,۸	۱۹,۱	۳۵,۱	۳۰,۸	۳۴,۴	بازنشسته
۳۹,۲	۴۵,۷	۵۲,۲	۲۷,۸	۱۴,۷	۱۶,۲	۳۲,۵	۳۹,۶	۳۱,۶	کل

پنداشت از عدالت سیاسی

اغلب بازنشستگان همچون کل جمعیت با وجود عدالت سیاسی که با جمله «حکومت به همه مردم به یک چشم نگاه می‌کند» مورد سنجش قرار گرفته است، در هر سه دوره سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ ابراز مخالفت کرده‌اند. میزان مخالفت با وجود عدالت سیاسی در سال ۸۲ افزایش داشته اما در سال ۹۴ نسبت به سال‌های پیش از آن کاهش یافته است. البته این نکته بیش از آن که به بالا رفتن موافقت نسبت به وجود عدالت سیاسی مربوط باشد، به بالا رفتن سهم مردد/ نه موافق و نه مخالف مرتبط است.

جدول شماره ۱۲- پنداشت ایرانیان بازنشسته از عدالت سیاسی

موافق و کاملاً موافق			نه موافق، نه مخالف / مردد			کاملاً مخالف و مخالف			نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	متغیر
۳۰,۶	۳۱,۹	۳۴,۳	۳۰,۱	۱۶,۳	۱۶,۳	۳۹,۳	۵۱,۹	۴۹,۴	بازنشسته
۲۸,۲	۲۴	۳۲,۳	۳۰,۹	۱۳,۵	۱۷,۳	۴۰,۴	۶۲,۶	۵۰,۴	کل

پنداشت از عدالت قضایی

پنداشت از عدالت قضایی با میزان موافقت با دو پرسش «اگر حقی از کسی ضایع شود تا چه اندازه می‌تواند از طرق قانونی به حق خود برسد» و «قانون در مورد مردم و مسئولان یکسان اجرا می‌شود» در سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ مورد بررسی قرار گرفته است. اعتقاد بازنشستگان به وجود عدالت قضایی در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ افزایش، اما در مقایسه با سال ۷۹ کاهش یافته است.

جدول شماره ۱۳- امکان دستیابی به حق ضایع شده از طرق قانونی از نظر بازنشستگان

زیاد و خیلی زیاد			تا حدودی / مردد			خیلی کم و کم			نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	متغیر
۲۸	۱۸,۹	۴۶,۶	۴۳,۵	۴۲,۶	۱۹,۱	۲۸,۵	۳۸,۵	۳۴,۴	بازنشسته
۲۷,۳	۱۵,۱	۴۹,۱	۴۶,۲	۴۰,۸	۱۹,۷	۲۵,۶	۴۴,۱	۳۱,۱	کل

جدول شماره ۱۴- اجرای یکسان قانون در مورد مردم و مسئولان از نظر بازنشستگان

زیاد و خیلی زیاد			تا حدودی / مردد			خیلی کم و کم			نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	متغیر
۲۶,۶	۱۰	۲۸,۵	۳۲,۱	۳۳,۸	۱۵,۵	۴۱,۲	۵۶,۳	۵۶	بازنشسته
۲۳,۸	۸,۳	۲۸,۳	۳۵,۲	۳۱,۳	۱۶,۲	۴۰	۶۰,۴	۵۵,۵	کل

پنداشت از عدالت قومی

پنداشت از وجود عدالت قومی در سال‌های ۷۹ و ۸۲ با میزان موافقت با پرسش «بعضی‌ها معتقدند حکومت در کشور ما به همه اقوام کشور (لر، کرد، بلوچ و ...) به یک چشم نگاه می‌کند، شما با این نظر موافقید یا مخالف» و در سال ۹۴ با میزان موافقت با جمله «حکومت بین قومیت‌های مختلف تبعیض و فرقی قائل نمی‌شود» مورد بررسی قرار گرفته است. اعتقاد بازنشستگان به وجود عدالت قومی در سال ۹۴ نسبت به سال ۷۹ تقریباً نصف شده و به مرور به شدت کاهش یافته است. اختلاف نظر نسبت به کل جامعه در اعتقاد به وجود عدالت قومی که سال ۸۲ قابل مشاهده است، در سال ۹۴ کاهش پیدا کرده و نگرش بازنشستگان به کل جامعه نزدیک شده است.

جدول شماره ۱۵- پنداشت ایرانیان بازنشسته از عدالت قومی

موافق و کاملاً موافق			نه موافق، نه مخالف / مردد			کاملاً مخالف و مخالف			نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	متغیر
۳۸,۶	۵۲,۵	۶۶,۹	۳۳,۲	۱۲	۱۶,۸	۲۸,۱	۳۵,۴	۱۶,۳	بازنشسته
۳۵,۳	۴۴,۸	۶۶	۳۴,۳	۱۴,۱	۱۲,۷	۲۹,۵	۴۱	۲۱,۴	کل

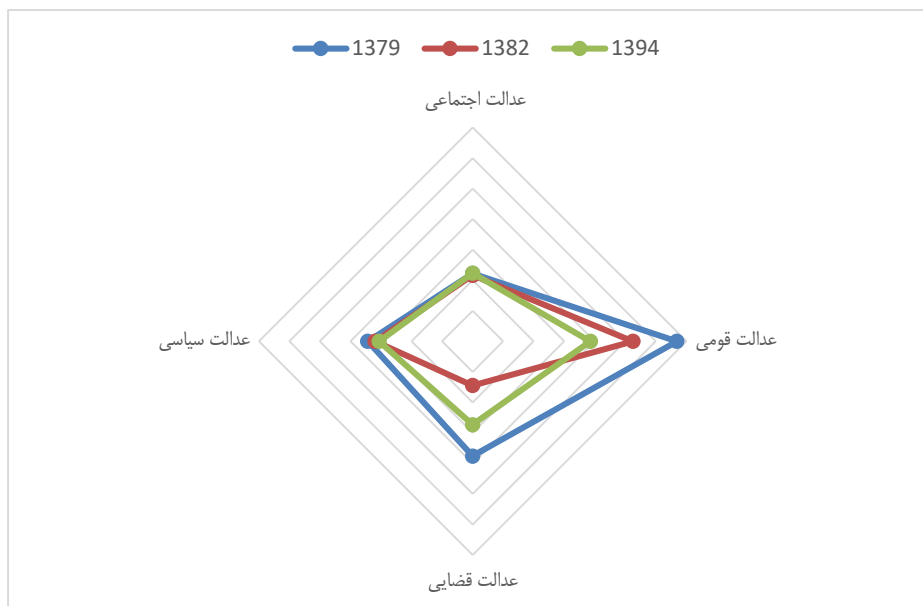
ابعاد مختلف عدالت از نظر بازنشستگان

در جدول و نمودار زیر میزان موافقت بازنشستگان با وجود عدالت یا مخالفت آن‌ها با عدم وجود عدالت در ابعاد اجتماعی، سیاسی، قضایی و قومی طی سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ استخراج شده‌اند که تحول نگرش بازنشستگان نسبت به وجود عدالت را در این دوره‌های زمانی نشان می‌دهد. در ابعاد اجتماعی و قضایی که از دو گویه برای سنجش نگرش نسبت به عدالت در آن‌ها استفاده شده، از میانگین نگرش مثبت به وجود عدالت (یا مخالف با عدم وجود عدالت) برای این مقایسه استفاده شده است.

جدول شماره ۱۶- پنداشت بازنشستگان در خصوص وجود ابعاد مختلف عدالت طی سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴

۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	سال	ابعاد مختلف عدالت
۲۲,۳	۲۱,۶	۲۲,۲		عدالت اجتماعی
۳۰,۶	۳۱,۹	۳۴,۳		عدالت سیاسی
۲۷,۳	۱۴,۵	۳۷,۶		عدالت قضایی
۳۸,۶	۵۲,۵	۶۶,۹		عدالت قومی

نمودار ۲- پنداشت بازنشستگان در خصوص وجود ابعاد مختلف عدالت طی سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴

نگرش به حال و آینده

وضع دین‌داری مردم

اغلب بازنشستگان، البته با نسبت کم‌تر از کل جمعیت، چه در سال ۸۲ و چه در سال ۹۴ معتقد بوده‌اند که دین‌داری مردم در پنج سال پیش از آن تاریخ کمتر شده و تا پنج سال بعد از آن نیز کمتر خواهد شد.

جدول شماره ۱۷- وضع دین‌داری مردم از نظر ایرانیان بازنشسته

نگرش	بیشتر شده / خواهد شد		کمتر شده / خواهد شد		فرقی نکرده / نخواهد کرد	
	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴
بازنشسته	۲۰,۸	۱۳,۴	۶۳,۷	۶۳,۹	۱۵,۵	۲۲,۶
	۲۰,۷	۱۳,۶	۶۵,۵	۶۰,۷	۱۳,۸	۲۵,۷
کل	۱۶,۵	۹,۷	۶۹,۹	۶۶,۲	۱۳,۶	۲۴
	۱۲,۸	۱۰,۲	۷۳,۷	۶۴,۸	۱۳,۵	۲۵

وضع سیاسی مردم

بیش از نیمی از جمعیت بازنشسته پاسخ‌گو در هر دو دوره ۸۲ و ۹۴ بیان کرده‌اند وضع سیاسی مردم در پنج سال پیش از آن تاریخ بهتر شده و تا پنج سال پس از آن نیز بهتر خواهد شد. نظرات بازنشستگان در سال ۹۴ به نظرات جمعیت کل نزدیک‌تر شده است.

جدول شماره ۱۸- وضع سیاسی مردم از نظر ایرانیان بازنشسته

فرقی نکرده/ نخواهد کرد		بدتر شده/ خواهد شد		بهبتر شده/ خواهد شد		نگرش	
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲		
۲۹,۷	۱۹,۱	۱۹,۱	۲۹,۹	۵۱,۲	۵۱	وضع فعلی نسبت به ۵ سال قبل	بازنشسته
۳۳,۴	۲۵	۱۶,۷	۳۲,۳	۵۰	۴۲,۷	وضعیت در ۵ سال آینده	
۳۱,۴	۱۹,۱	۲۲,۲	۳۹	۴۶,۴	۴۱,۹	وضع فعلی نسبت به ۵ سال قبل	کل
۳۱,۴	۱۹	۲۲,۲	۴۴,۴	۴۶,۴	۳۶,۶	وضعیت در ۵ سال آینده	

وضع جرایم مردم

اگرچه اغلب بازنشستگان در سال ۹۴ معتقد بوده‌اند که وضع جرایم مردم در پنج سال گذشته بیشتر شده و در پنج سال بعدی نیز بیشتر خواهد شد، اما نسبت دوره قبلی در سال ۸۲ و همچنین نسبت کل جمعیت نگرش نسبت به بدتر شدن وضعیت در این حوزه کم‌تر شده است.

جدول شماره ۱۹- وضع جرایم مردم از نظر ایرانیان بازنشسته

فرقی نکرده/ نخواهد کرد		کمتر شده/ خواهد شد		بیشتر شده/ خواهد شد		نگرش	
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲		
۲۳	۱۴,۳	۲۳,۲	۱۷,۴	۵۳,۹	۶۸,۳	وضع فعلی نسبت به ۵ سال قبل	بازنشسته
۲۶,۵	۱۱,۶	۲۳,۸	۱۷,۴	۴۹,۷	۷۱	وضعیت در ۵ سال آینده	
۲۳,۳	۹,۵	۱۹,۳	۱۶	۵۷,۴	۷۴,۶	وضع فعلی نسبت به ۵ سال قبل	کل
۲۶,۳	۹,۲	۲۱,۲	۱۶,۷	۵۲,۶	۷۴,۱	وضعیت در ۵ سال آینده	

وضع اخلاقی مردم

در خصوص وضعیت اخلاقی مردم، هم در سال ۸۲ و هم در سال ۹۴ اکثر بازنشستگان بیان کرده‌اند که در پنج سال آینده صفات اخلاقی منفی بیشتر و صفات مثبت اخلاقی کمتر رواج خواهد یافت.

جدول شماره ۲۰- وضع اخلاقی مردم از نظر ایرانیان بازنشسته

فرقی نخواهد کرد		کمتر خواهد شد		بیشتر خواهد شد		نگرش	
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲		
۱۱,۳	۴,۵	۱۲,۲	۹,۷	۷۶,۵	۸۵,۷	رواج صفات اخلاقی منفی در ۵ سال آینده	بازنشسته
۱۶,۲	۱۲,۳	۶۷,۱	۶۹,۵	۱۶,۶	۱۸,۲	رواج صفات اخلاقی مثبت در ۵ سال آینده	
۱۱,۲	۶	۹,۴	۶,۶	۷۹,۴	۸۷,۴	رواج صفات اخلاقی منفی در ۵ سال آینده	کل
۱۵,۵	۱۲,۷	۷۱	۷۱,۵	۱۳,۵	۱۵,۷	رواج صفات اخلاقی مثبت در ۵ سال آینده	

وضع فقر و نابرابری مردم

اکثر بازنشستگان در سال ۹۴ همچون سال ۸۲، اما با نسبت کم‌تری نسبت آن، بیان کرده‌اند وضع فقر و نابرابری مردم در پنج سال پیش از آن تاریخ بیشتر شده و تا پنج سال پس از آن نیز بیشتر خواهد شد. نظرات بازنشستگان در سال ۹۴ به نظرات جمعیت کل نزدیک‌تر شده است.

جدول شماره ۲۱- وضع فقر و نابرابری مردم از نظر ایرانیان بازنشسته

نگرش		بیشتر شده / خواهد شد		کمتر شده / خواهد شد		فرقی نکرده / نخواهد کرد	
		۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴
بازنشسته	وضع فعلی نسبت به ۵ سال قبل	۹۲,۷	۷۸,۸	۴	۷,۸	۳,۴	۱۳,۴
	وضعیت در ۵ سال آینده	۸۹,۱	۷۸,۳	۵,۸	۸	۵,۱	۱۳,۷
کل	وضع فعلی نسبت به ۵ سال قبل	۸۷,۹	۷۶,۳	۷,۴	۷,۷	۴,۷	۱۵,۹
	وضعیت در ۵ سال آینده	۸۶,۸	۷۶	۸,۱	۸,۵	۵,۱	۱۵,۶

نگرش در حوزه سیاست

علاقه سیاسی

میزان پیگیری اخبار سیاسی کشور توسط بازنشستگان در سال‌های ۸۲ و ۹۴ نسبت به سال ۷۹ افزایش یافته و طی این سال‌ها فاصله علاقه سیاسی بازنشستگان نسبت به کل جمعیت نیز افزایش یافته است.

جدول شماره ۲۲- میزان پیگیری اخبار سیاسی کشور توسط بازنشستگان

نگرش	اصلاً / خیلی کم و کم			تا حدودی / متوسط			زیاد و خیلی زیاد / کاملاً		
	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
متغیر									
بازنشسته	۳۵,۵	۲۱,۶	۲۶,۷	۳۲,۳	۳۴,۷	۳۰	۳۲,۲	۴۳,۸	۴۳,۳
کل	۳۸,۱	۳۴,۸	۳۵,۶	۳۱,۴	۳۲,۹	۳۴,۱	۳۰,۵	۳۲,۴	۳۰,۴

طریقه پیگیری اخبار

از آن‌جا که پرسش مربوط به طریقه پیگیری اخبار در دو دوره سال‌های ۸۲ و ۹۴ کاملاً یکسان نبوده است، امکان مقایسه کامل بین آن‌ها وجود ندارد. در سال ۹۴ پرسش در خصوص استفاده یا عدم استفاده از هر یک از رسانه‌ها به طور جداگانه مطرح بوده است، اما در سال ۸۲ رسانه دارای بیشترین استفاده مورد سؤال قرار گرفته است. با این‌حال استفاده از سایت‌های اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی در سال ۹۴ و کاهش استفاده رادیوهای خارجی با وجود تغییر در پرسش قابل توجه است. تلویزیون و رادیو داخلی هم‌چنان بیش از سایر رسانه‌ها برای پیگیری اخبار بیان شده‌اند.

جدول شماره ۲۳- رسانه مورد استفاده بازنشستگان برای پیگیری اخبار کشور

کل		بازنشسته		متغیر	رسانه
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲		
۵,۴	۴,۶	۱۰,۷	۶,۸		رادیو داخلی
۸۲	۸۳,۳	۸۹,۵	۸۵,۲		تلویزیون داخلی
۶,۲	۵,۶	۷,۱	۵,۱		روزنامه‌ها و مجلات
۸	۱	۳,۴	-		سایت‌های اینترنت
۰,۷	۱,۱	۰,۹	۱,۷		رادیوهای خارجی
۷,۴	۰,۹	۵,۷	-		تلویزیون‌های ماهواره‌ای
۷,۶	۳,۴	۵,۵	۱,۱		گفت‌وگو با دیگران
۳,۴	-	۱,۴	-		شبکه‌های اجتماعی مجازی

پرسش مربوط به استفاده از رسانه‌ها در سال ۹۴ با پاسخ‌های بله-خیر از هر کدام از رسانه‌ها همراه بوده، اما در سال ۸۲ پرسش در خصوص رسانه‌ای بوده که بیشتر مورد استفاده بوده است. شبکه‌های اجتماعی مجازی تنها در گزینه‌های سال ۹۴ بوده‌اند.

مشارکت سیاسی

میزان مشارکت بازنشستگان در دو انتخابات پیشین ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی در سال ۹۴ هم نسبت به سال ۸۲ و هم در مقایسه با کل جمعیت بیشتر بوده است.

در خصوص احتمال مشارکت در انتخابات بعدی با وجود تفاوت در گزینه‌های پاسخ دو سال ۸۲ و ۹۴، احتمال مشارکت بازنشستگان در انتخابات بعدی ریاست جمهوری و مجلس شورای اسلامی سال ۹۴ افزایش زیادی نسبت به ۸۲ داشته است.

جدول شماره ۲۴- میزان مشارکت بازنشستگان در انتخابات پیشین

کل		بازنشسته		متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۸۳,۹	۷۶,۴	۹۳,۲	۶۳,۵	انتخابات ریاست جمهوری
۷۶,۲	۶۰,۴	۹۰,۱	۷۹	انتخابات مجلس شورای اسلامی

در جدول فوق تنها پاسخ‌های مثبت استخراج شده‌اند. عدم مشارکت کل جامعه در سال ۹۴ شامل «مشمول نمی‌شدم» هم بوده است.

جدول شماره ۲۵- احتمال مشارکت بازنشستگان در انتخابات بعدی

زیاد/ بله		تا حدودی/ نمی‌دانم		کم/ خیر		نگرش	متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲		
۸۲,۳	۶۶,۷	۱۱,۵	۱۲,۳	۶,۱	۲۱,۱		بازنشسته
۸۱,۴	۶۵,۹	۱۱,۶	۱۳,۵	۷	۲۰,۶		
۷۹,۴	۵۷,۹	۱۳,۵	۱۸	۷,۱	۲۴,۱		کل
۷۵,۷	۵۱,۲	۱۵,۹	۲۰	۸,۴	۲۸,۸		

تأثیر سیاسی

میزان موافقت بازنشستگان در خصوص جمله «حکومت برای رأی و نظر مردم اهمیت قائل است» در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ کاهش یافته است؛ البته میزان مخالف با این جمله نیز طی این دو دوره کاهش یافته و به این ترتیب نسبت تردید در این خصوص افزایش یافته و بیش از دو برابر شده است.

جدول شماره ۲۶- نظر بازنشستگان در خصوص تأثیر سیاسی

نگرش متغیر	کاملاً مخالف و مخالف			نه موافق، نه مخالف / مردد			موافق و کاملاً موافق		
	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
بازنشسته	۴۴,۲	۳۳,۳	۲۱,۹	۴۷,۶	۱۴,۵	۳۴,۶	۸,۳	۵۲,۱	۴۳,۵
کل	۲۴,۲	۳۴,۷	۲۳,۵	۲۰,۸	۱۸,۵	۳۴,۲	۵۵,۱	۴۶,۷	۴۲,۳

با توجه به جزئیات اطلاعات، به نظر می‌رسد داده‌های مربوط به بازنشستگان در گزارش سال ۷۹ دارای اشکالاتی است و معتبر نیست.

احساس آزادی سیاسی

احساس آزادی سیاسی در سال‌های ۸۲ و ۹۴ با میزان موافقت و مخالفت با جمله «مردم می‌ترسند از حکومت انتقاد کنند» مورد سنجش قرار گرفته است. این پرسش در سال ۷۹ به صورت «به نظر شما مردم در شرایط فعلی، تا چه اندازه می‌توانند بدون ترس و نگرانی از حکومت انتقاد کنند» طرح شده و گزینه‌های پاسخ شامل «اصلاً» و «خیلی کم» تا «خیلی زیاد» و «کاملاً» بوده است که تلاش شده است حتی‌المقدور با گزینه‌های سال‌های بعدی مطابقت داده شود.

در خصوص ترس مردم از انتقاد از حکومت هم میزان موافقت و هم میزان مخالفت در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ کاهش یافته و به همان نسبت بیش از دو برابر تردید نسبت به آن افزایش یافته است.

جدول شماره ۲۷- نظر بازنشستگان در خصوص احساس آزادی سیاسی

نگرش متغیر	کاملاً مخالف و مخالف			نه موافق، نه مخالف / مردد			موافق و کاملاً موافق		
	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
بازنشسته	۴۷,۵	۳۸,۱	۲۳,۸	۳۲	۱۴,۴	۳۳,۱	۲۰,۴	۴۷,۵	۴۳,۲
کل	۴۸	۲۹,۹	۲۱,۲	۲۸,۷	۱۱,۵	۳۳,۳	۲۳,۳	۵۸,۶	۴۵,۶

نگرش در حوزه امنیت

در خصوص امنیت ابعاد سیاسی، اخلاقی و اقتصادی در این گزارش مورد توجه بوده‌اند.

امنیت سیاسی در سال ۹۴ با پرسش «احزاب و گروه‌های قانونی برای انتقاد کردن و فعالیت سیاسی خود تا چه اندازه امنیت دارند؟» و در سال‌های ۸۲ و ۷۹ با پرسش «به نظر شما احزاب و گروه‌های قانونی تا چه اندازه می‌توانند آزادانه فعالیت کنند؟» مورد بررسی قرار گرفته است.

امنیت اخلاقی با پرسش «آبرو و حیثیت افراد در جامعه ما تا چه اندازه محترم شمرده می‌شود؟» مورد سنجش قرار گرفته است.

امنیت اقتصادی در سال‌های ۸۲ و ۹۴ با پرسش «در شرایط فعلی مال و اموال مردم در جامعه ما تا چه اندازه در امان است؟» و در سال ۷۹ با پرسش «در شرایط فعلی، مردم تا چه اندازه می‌توانند بدون نگرانی، در کار و فعالیت اقتصادی سرمایه‌گذاری کنند؟» مورد سنجش قرار گرفته است.

به نظر می‌رسد نگرش منفی بازنشستگان در خصوص وجود امنیت در هر سه بعد سیاسی، اخلاقی و اقتصاد طی سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ به مرور تا حدودی کاهش یافته و در مقابل نگرش به وجود امنیت در سطح «متوسط» در این ابعاد افزایش یافته است.

جدول شماره ۲۸- وضعیت ابعاد مختلف امنیت از نظر ایرانیان بازنشسته

زیاد و خیلی زیاد/ کاملاً			تا حدودی / متوسط			اصلاً/ خیلی کم و کم			نگرش	متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۷۹		
۳۰,۱	۲۹,۹	۳۷	۴۴,۳	۳۹,۴	۳۷	۲۵,۶	۳۰,۷	۳۶	امنیت سیاسی	بازنشسته
۳۷,۱	۳۸,۵	۴۸	۴۳,۳	۴۱,۴	۲۹,۲	۱۹,۷	۲۰,۱	۲۲,۸	امنیت اخلاقی	
۴۴	۳۳,۵	۲۸,۲	۳۸,۶	۳۸	۳۳,۸	۱۷,۳	۲۸,۵	۳۸	امنیت اقتصادی	
۲۹	۲۷,۳	۳۲,۵	۴۸,۶	۴۱,۵	۳۶,۵	۲۲,۴	۳۱,۳	۳۰,۹	امنیت سیاسی	کل
۳۶,۷	۳۵,۱	۵۲	۴۳,۵	۳۸,۳	۲۷	۱۹,۸	۲۶,۷	۲۱,۱	امنیت اخلاقی	
۴۱,۲	۳۸,۸	۲۸,۷	۴۰,۴	۳۷	۳۳,۷	۱۸,۴	۳۴,۲	۳۷,۵	امنیت اقتصادی	

اعتماد

اعتماد به رسانه‌ها

اعتماد به رسانه‌ها با پرسش از «میزان قابل اعتماد بودن اخبار هر کدام از منابع خبری» مورد بررسی قرار گرفته است. طی سال‌های ۸۲ تا ۹۴ اعتماد بیشتری نسبت به رسانه‌های رسمی داخلی ابراز شده است؛ و اعتماد به تلویزیون‌های ماهواره‌ای و اینترنت کاهش یافته است. البته شاید اضافه شدن «شبکه‌های اجتماعی مجازی» در پرسش مربوط به اینترنت سال ۹۴ در پایین آمدن اعتماد به اینترنت بی‌تأثیر نباشد.

جدول شماره ۲۹- وضعیت اعتماد به رسانه‌ها از نظر بازنشستگان

زیاد و خیلی زیاد			تا حدودی / متوسط			خیلی کم و کم			نگرش	رسانه
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲			
۵۸,۶	۴۳,۵	۲۵,۳	۳۳,۹	۱۶	۲۲,۶				رادیو و تلویزیون ایران	بازنشسته
۴۱	۲۷,۲	۳۶,۳	۴۶,۷	۲۲,۷	۲۶				روزنامه‌ها و سایت‌های خبری داخلی / مطبوعات	
۷,۳	۱۵,۸	۲۳,۴	۲۲,۵	۶۹,۲	۶۱,۷				تلویزیون‌های ماهواره‌ای	
۷,۸	۳۴	۲۶,۱	۲۳,۶	۶۶,۱	۴۲,۵				اینترنت و شبکه‌های مجازی	کل
-	۱۲,۶	-	۱۹,۵	-	۶۷,۹				رادیوهای خارجی	
۵۴,۸	۴۳,۷	۲۸,۱	۳۳,۷	۱۷,۱	۲۲,۶				رادیو و تلویزیون ایران	
۳۶,۹	۲۳,۵	۳۷,۱	۴۵,۱	۲۵,۹	۳۱,۴				روزنامه‌ها و سایت‌های خبری داخلی / مطبوعات	
۱۱,۳	۲۵,۲	۲۴,۹	۲۴,۱	۶۳,۹	۵۰,۶				تلویزیون‌های ماهواره‌ای	
۱۲	۴۵,۵	۲۸,۳	۲۶,۳	۵۹,۷	۲۸,۲				اینترنت و شبکه‌های مجازی	
-	۲۰	-	۲۶,۴	-	۵۳,۶				رادیوهای خارجی	

ارزیابی اخلاقی

ویژگی‌های اخلاقی مردم

ویژگی‌های اخلاقی مردم که به طور مشترک در سال‌های ۷۹، ۸۲ و ۹۴ مورد پرسش قرار گرفته‌اند و می‌توان تحول نگرش در خصوص آن‌ها را طی این دوران مورد مقایسه قرار داد، شامل گذشت، امانت‌داری، انصاف، دستگیری از نیازمندان (مقایسه با کمک به دیگران در سال ۸۲ و خیرخواهی و کمک در سال ۷۹)، دروغ‌گویی (مقایسه معکوس با نگرش به صداقت و راست‌گویی در سال‌های ۷۹ و ۸۲)، پابندی به قول و قرار، دورویی و تظاهر، تقلب و کلاهبرداری و تقلب و چاپلوسی بوده است.

به طور کلی ارزیابی بازنشستگان در خصوص ویژگی‌هایی اخلاق، همچون کل جمعیت، در هر سه دوره مبتنی بر رواج بیشتر ویژگی‌های منفی اخلاقی و رواج کمتر ویژگی مثبت اخلاقی است.

جدول شماره ۳۰- میزان رواج ویژگی‌های اخلاقی مختلف در بین مردم

نگرش	اصلاً/ خیلی کم و کم			تا حدودی/ متوسط			زیاد و خیلی زیاد/ کاملاً			
	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	
بازنشسته	گذشت	۴۷٫۷	۵۹٫۲	۵۵٫۳	۲۶٫۸	۲۸٫۵	۳۴٫۸	۲۵٫۵	۱۲٫۳	۹٫۸
	امانت‌داری	۴۲٫۸	۴۷٫۵	۴۸	۳۳٫۹	۳۷٫۴	۴۰٫۷	۲۳٫۳	۱۵٫۱	۱۱٫۴
	انصاف	۵۵٫۸	۵۴٫۲	۵۳٫۲	۲۷	۳۶٫۷	۳۶٫۸	۱۷٫۱	۹	۱۰
	دستگیری از نیازمندان	-	-	۳۷٫۲	-	-	۴۲	-	-	۲۰٫۸
	کمک به دیگران / خیرخواهی و کمک	۳۶	۴۰	-	۳۶٫۲	۳۶٫۱	-	۲۷٫۸	۲۳٫۹	-
	دروغ‌گویی	-	-	۸٫۴	-	-	۲۲٫۱	-	-	۶۹٫۵
	صداقت و راست‌گویی	۵۱٫۴	۵۳٫۶	-	۲۹٫۳	۳۵٫۸	-	۱۹٫۳	۱۰٫۶	-
	پابندی به قول و قرار	۴۵٫۹	۴۶٫۱	۳۸٫۸	۳۳٫۹	۴۳٫۹	۴۵٫۳	۲۰٫۲	۱۰	۱۵٫۸
	دورویی و تظاهر	۱۸٫۴	۹٫۴	۹٫۹	۱۴٫۷	۱۳٫۳	۲۵٫۸	۶۶٫۸	۷۷٫۲	۶۴٫۴
	تقلب و کلاهبرداری	۱۵٫۸	۸٫۹	۹٫۱	۱۴٫۲	۱۳٫۴	۲۲٫۹	۷۰	۷۷٫۷	۶۸٫۱
	تملق و چاپلوسی	۱۴٫۲	۱۰	۹٫۳	۱۵٫۷	۱۵	۲۴٫۳	۷۰٫۱	۷۵	۶۶٫۳
	کل	گذشت	۴۷٫۵	۵۵٫۷	۵۶٫۴	۲۹٫۵	۳۱٫۳	۳۴٫۵	۲۲٫۹	۱۲٫۹
امانت‌داری		۳۸٫۸	۴۱٫۱	۴۷	۳۵٫۲	۴۲	۴۰٫۸	۲۶	۱۶٫۹	۱۲٫۱
انصاف		۵۳٫۷	۵۶٫۲	۵۵٫۱	۲۹٫۶	۳۴٫۹	۳۵٫۹	۱۶٫۶	۸٫۹	۹
دستگیری از نیازمندان		-	-	۴۰٫۱	-	-	۴۲٫۱	-	-	۱۷٫۸
کمک به دیگران / خیرخواهی و کمک		۳۴٫۳	۳۶٫۵	-	۳۴٫۸	۳۷٫۹	-	۳۰٫۸	۲۵٫۵	-
دروغ‌گویی		-	-	۸٫۶	-	-	۱۹٫۶	-	-	۷۱٫۸
صداقت و راست‌گویی		۵۰٫۷	۵۸٫۶	-	۳۱٫۳	۳۲٫۶	-	۱۸٫۱	۸٫۹	-
پابندی به قول و قرار		۴۲٫۱	۴۹٫۱	۴۰٫۴	۳۷٫۲	۳۹٫۳	۴۳	۲۰٫۷	۱۱٫۶	۱۶٫۶
دورویی و تظاهر		۲۰٫۸	۱۷٫۲	۱۰٫۵	۱۴٫۳	۱۴٫۶	۲۴٫۶	۶۴٫۸	۶۸٫۲	۶۴٫۸
تقلب و کلاهبرداری		۱۷٫۹	۱۱٫۴	۸٫۹	۱۳٫۱	۱۳٫۹	۲۲٫۹	۶۹	۷۴٫۷	۶۸٫۱
تملق و چاپلوسی		۱۸	۱۱٫۸	۸٫۵	۱۷٫۳	۱۵٫۴	۲۵٫۳	۶۴٫۶	۷۲٫۸	۶۶٫۳

آز و ولع اقتصادی

در خصوص جمله «مهم پول درآوردن است، این که از چه راهی به دست بیاید مهم نیست» بازنشستگان، همچون کل جمعیت، در سال ۹۴ مخالفت کمتر و موافقت و تردید بیشتری نسبت به سال ۸۲ ابراز کرده‌اند.

جدول شماره ۳۱- ارزیابی بازنشستگان از وضعیت اخلاقی (آز و ولع اقتصادی)

موافق و کاملاً موافق		نه موافق، نه مخالف / مردد		کاملاً مخالف و مخالف		نگرش متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۳,۹	۲,۲	۷,۴	۱,۷	۸۸,۷	۹۶,۱	بازنشسته
۵,۴	۳,۳	۹,۸	۲	۸۴,۸	۹۴,۷	کل

خودگرایی

با وجود این که بازنشستگان در سال ۹۴ همچنان با جمله «در اوضاع فعلی آدم فقط باید به فکر خودش باشد» مخالفت بیشتری ابراز کرده‌اند؛ اما نسبت به سال ۸۲ مخالفت با این جمله بسیار کمتر و در مقابل موافقت با آن چندین برابر شده است.

جدول شماره ۳۲- ارزیابی بازنشستگان از وضعیت اخلاقی (خودگرایی)

موافق و کاملاً موافق		نه موافق، نه مخالف / مردد		کاملاً مخالف و مخالف		نگرش متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۱۴,۳	۱,۱	۱۵,۲	۱,۷	۷۰,۵	۹۷,۲	بازنشسته
۱۸,۳	۴,۷	۱۸,۳	۲,۶	۶۳,۳	۹۲,۶	کل

زرنگی و فرصت‌طلبی

میزان موافقت بازنشستگان با جمله «بیشتر مردم اگر موقعیتی گیرشان بیاید سر همدیگر را کلاه می‌گذارند» در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ افزایش یافته است.

جدول شماره ۳۳- ارزیابی بازنشستگان از وضعیت اخلاقی (زرنگی و فرصت‌طلبی)

موافق و کاملاً موافق		نه موافق، نه مخالف / مردد		کاملاً مخالف و مخالف		نگرش متغیر
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۵۰,۲	۴۹,۲	۲۰,۸	۱۱,۹	۲۹	۳۹	بازنشسته
۵۵,۱	۴۸,۷	۲۱,۱	۱۰,۷	۲۴,۲	۴۰,۶	کل

هنجار وفاداری

وفاداری ملی

نگرش نسبت به وفاداری ملی در دو بعد وفاداری مردم و وفاداری پاسخ‌گو مورد ارزیابی قرار گرفته است. پرسش سنجش وفاداری مردم در سال ۹۴ به صورت «امیدواریم ایران دوباره جنگی را تجربه نکند، اما چنانچه جنگ ناخواسته‌ای بر کشور تحمیل شود و دولت از افراد بخواهد که داوطلبانه به جبهه بروند، فکر می‌کنید مردم تا چه اندازه به این دعوت پاسخ مثبت می‌دهند؟» و در سال‌های ۷۹ و ۸۲ به صورت «امیدواریم دوباره جنگی در این کشور اتفاق نیفتد، اما چنانچه در شرایط فعلی جنگ ناخواسته‌ای بر کشور تحمیل شود و دولت از افراد بخواهد

که داوطلبانه به جبهه بروند، فکر می‌کنید مردم تا چه اندازه توقع دارند که شما به جبهه بروید؟» طرح شده است. با وجود تفاوت در پرسش سال‌های مختلف به نظر می‌رسد ارزیابی بازنشستگان افزایش وفاداری مردم نسبت به سال ۸۴ و کاهش آن نسبت به سال ۷۹ بوده است. وفاداری پاسخ‌گو با پرسش «شما در چنین اوضاعی، تا چه اندازه حاضرید به جبهه (یا کمک در پشت جبهه فقط برای زنان و افراد ناتوان) بروید؟» مورد بررسی قرار گرفته است. وفاداری پاسخ‌گویان در سال ۹۴ افزایش زیادی نسبت به سال‌های پیش از آن داشته است.

جدول شماره ۳۴- نگرش بازنشستگان در خصوص وفاداری ملی

نگرش	اصلاً/ خیلی کم و کم			تا حدودی/ متوسط			زیاد و خیلی زیاد/ کاملاً			
	متغیر	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
بازنشسته	وفاداری مردم	۱۷,۲	۲۴	۱۵,۲	۱۷,۳	۱۹,۵	۲۵,۳	۶۵,۵	۵۶,۵	۵۹,۴
	وفاداری پاسخ‌گو	۲۵,۹	۲۵,۴	۱۴,۲	۱۸,۸	۱۸,۳	۲۰,۷	۵۵,۴	۵۶,۲	۶۵
کل	وفاداری مردم	۱۴,۸	۲۵,۴	۱۷	۱۸,۵	۲۲	۲۸	۶۶,۷	۵۲,۷	۵۴,۹
	وفاداری پاسخ‌گو	۲۵,۷	۳۴,۹	۱۴,۶	۲۰,۸	۲۱,۶	۲۳,۸	۵۳,۶	۴۳,۵	۶۱,۷

هویت

هویت ملی

اکثر بازنشستگان در خصوص «میزان افتخار به ایرانی بودن خود»، در همه دوره‌ها، آن را در حد بالایی ارزیابی کرده‌اند. با این حال این میزان در سال ۹۴ نسبت به سال‌های پیش از آن کاهش یافته است.

جدول شماره ۳۵- هویت ملی از منظر بازنشستگان

نگرش	اصلاً/ خیلی کم و کم			تا حدودی/ متوسط			زیاد و خیلی زیاد/ کاملاً			
	متغیر	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۷۹	۱۳۸۲	۱۳۹۴
بازنشسته		۳,۲	۲,۸	۲,۳	۴,۵	۰,۶	۵,۹	۹۲,۳	۹۶,۶	۹۱,۷
	کل	۴,۹	۴,۴	۳,۳	۸,۲	۶,۲	۱۰,۳	۸۶,۸	۸۹,۵	۸۶,۴

مصرف کالاهای فرهنگی

دسترسی ایرانیان بازنشسته به اینترنت در سال ۹۴ نسبت به سال ۸۲ بیش از دو برابر شده است. اما هم‌چنان در مقایسه با جمعیت کل این میزان کمتر از نصف است.

در خصوص چگونگی دسترسی به اینترنت به دلیل تفاوت پرسش سال‌های ۸۲ و ۹۴ امکان مقایسه کامل وجود ندارد. سؤال سال ۸۲ مربوط به بیشترین دسترسی بوده اما در پرسش سال ۹۴ هر یک از موارد به طور مستقل با پاسخ بله و خیر مورد سؤال قرار گرفته است. با این حال کاهش نسبت استفاده از اینترنت منزل در سال ۹۴ با وجود تفاوت سؤال جالب توجه است که طبعاً سهم نسبتاً بالای استفاده از گوشی‌های هوشمند در آن بی‌تأثیر نیست.

جدول شماره ۳۶- دسترسی بازنشستگان به اینترنت

کل		بازنشسته		
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۴۷,۲	۱۸,۶	۲۳,۱	۱۰,۶	دسترسی به اینترنت

جدول شماره ۳۷- چگونگی دسترسی بازنشستگان مصرف کننده اینترنت

کل		بازنشسته		
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۴۲,۴	۶۸,۲	۶۹,۵	۹۳,۸	اینترنت در منزل
۴	۴,۸	۳	۶,۳	اینترنت در کافی نت / کلوپها
۸,۶	۱۵,۳	۵,۲	-	اینترنت در محل کار یا تحصیل
۵۶,۳	-	۲۹	-	اینترنت از گوشی هوشمند
-	۱۱,۶	-	-	منزل دوستان و اقوام

فراغت و سفر

اوقات فراغت

در خصوص اوقات فراغت نیز به دلیل تفاوت پرسش سال‌های ۸۲ و ۹۴ امکان مقایسه کامل وجود ندارد. سؤال سال ۸۲ مربوط به بیشترین گذران وقت بوده اما در پرسش سال ۹۴ هر یک از موارد به طور مستقل با پاسخ بله و خیر مورد سؤال قرار گرفته است. با این حال کاهش نسبت گذران وقت با خانواده در سال ۹۴ با وجود تفاوت سؤال و همچنین افزایش چند برابری گذران وقت به تنهایی جالب توجه است.

جدول شماره ۳۸- چگونگی گذران اوقات فراغت بازنشستگان

کل		بازنشسته		
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	
۷۳	۶۸,۳	۷۸,۵	۸۰,۷	با اعضای خانواده
۱۱,۹	۷,۴	۱۱,۱	۵	با فامیل و اقوام
۱۹,۲	۱۶,۳	۱۵,۹	۱۰,۵	با دوستان
۱,۱	۰,۹	۱,۸	۰,۶	با همکاران
۲,۸	۲	۲,۷	۰,۶	با همسایگان
۶,۷	۴,۲	۸,۳	۱,۷	به تنهایی / هیچ کس
۴,۷	-	۱,۴	-	با شبکه‌های مجازی
۰,۲	۰,۹	-	۱,۱	سایر

ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی

در میان ارزش‌ها و هنجارهای خانوادگی تنها نگرش بازنشستگان نسبت به نومکانی در این گزارش مورد بررسی قرار گرفته است. در خصوص نظر بازنشستگان نسبت به زندگی فرزندان در کنار پدر و مادر پس از ازدواج اگرچه همچنان مخالفت بیشتری ابراز شده است، اما در سال ۹۴ نسبت ۸۲ بازنشستگان، همچون جمعیت کل، هم میزان موافقت و هم میزان مخالفت‌شان نسبت به این موضوع کاهش یافته و در عوض تردید در خصوص این گزاره حدود دو برابر شده است.

جدول شماره ۳۹- نظر بازنشستگان در خصوص زندگی فرزندان در کنار پدر و مادر پس از ازدواج

موافق و کاملاً موافق		نه موافق، نه مخالف / مردد		کاملاً مخالف و مخالف		نگرش
۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	۱۳۹۴	۱۳۸۲	متغیر
۲۸,۹	۳۴,۳	۲۴,۶	۱۲,۲	۴۶,۶	۵۳,۶	بازنشسته
۲۴	۲۶,۲	۲۵,۱	۱۲,۳	۵۰,۹	۶۱,۵	کل

مؤسسه راهبردهای
بازنشستگی صبا

تهران، خیابان شهید بهشتی، خیابان اندیشه،
کوچه اندیشه یکم، پلاک ۲۹، طبقه دوم

تلفن: ۰۲۱-۸۸۴۶۰۰۶۸ دورنگار: ۰۲۱-۸۸۴۵۸۶۱۵

info@saba-psi.ir www.saba-psi.ir